کۆماری عێراق
هەرێمی کوردستان
سەرۆک

بڕیار
ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠٢٠

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (دەیەم) لە یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەمووارکراو ، و پاڵپشت بەو یاساکارییەی پەرلەمانی کوردستان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (٥)ی رۆژی ٢٠٢٠/٩/١٥ کردوویەتی، بڕیارماندا بە دەرکردنی:

یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٢٠
یاسای ماف و ئەرکەکانی نەخۆش لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق

بەشی یەکەم
پێناسە و ئامانجەکان

ماددەی (١) :

بۆ مەبەستی حوکمەکانی ئەم یاسایە، ئەم ووشە و دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریان دەگەیەنن:-

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان ـ عێراق.

دووەم: ئەنجومەنی وەزیران: ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ـ عێراق.

سێیەم: وەزارەت: وەزارەتی تەندروستیی هەرێمی کوردستان ـ عێراق.

چوارەم: وەزیر: وەزیری تەندروستیی هەرێمی کوردستان ـ عێراق.

پێنجەم: دامەزراوەی تەندروستیی: هەموو ئەو شوێنانەی خزمەتگوزاریی تەندروستیی پێشکەش بە نەخۆش دەکەن، چ لەکەرتی گشتی بن یان تایبەت.

شەشەم: خزمەتگوزاریی تەندروستیی: هەر ڕێکارێکی خۆپارێزی و چارەسەری تەندروستیی یان پزیشکی، پشکنینی تاقیگەیی یان تیشکی یان کلینیکی، نەشتەرگەریی، لەدایکبوون، کوتان، دەرمان، مانەوە لە نەخۆشخانە، و پێداویستیەکانی چارەسەری دیکە بۆ نەخۆش و هاووڵاتیان لەخۆ دەگرێت.

حەوتەم: نەخۆش: هەر مرۆڤێك پێویستی بە خزمەتگوزاریی تەندروستیی هەبێت.

هەشتەم: نەخۆشی: هەر تێکچوونێکی جەستەیی یان عەقڵی یان دەروونی کە نیشانەی هەبێت و تەندروستیی مرۆڤ تێکبدات.

نۆیەم: هاوەڵی نەخۆش: هەر کەسێك بە حوکمی یاسا یان پلەی خزمایەتی ڕێگەپێدراو بێت بە واژۆکردن لەجیاتی نەخۆش لەکاتێکدا نەخۆشەکە بە هۆکاری سەختی نەخۆشییەکەی یان کەمی تەمەنی نەتوانێت واژۆ بکات.

دەیەم: ئاڵۆزکانە ئاساییەکان (ماك): ئەو ئاڵۆزکانەن کە لەوانەیە لەکاتی چارەسەر یان دوای چارەسەر ڕووبدەن و لە تۆمارە پزیشکییەکان باسیان لێوە کراوە، و ناچنە ناو بازنەی هەڵەی پزیشکییەوە.

یازدەیەم: هەڵەی پزیشکی: ئەو ئاڵۆزکانە نەخوازراوانەیە کە لە ئەنجامی هەر کەمتەرخەمیەکی پیشەیی یان تەکنیکی یان ناشارەزایی یان پشتگوێخستن ڕوودەدات، و لەگەڵ ڕێساکانی دەستدانە پیشەی پزیشکی و چارەسەریی ناگونجێت و دەبێتە هۆکارێك بۆ زیان گەیاندن یان دروستبوونی پەککەوتەیی یان مردنی نەخۆش.

دوازدەیەم: ڕێساکانی پیشە: ئەو ڕێسایانەن کە بۆ دەستدانە کاری چارەسەری پزیشکی و تەندروستیی لە هەرێمدا بەرکارن.

سێزدەیەم: هێزکاری تەندروستیی: هەموو ئەو کەسانەن کە پیشەی پزیشکی و تەندروستیی بەگوێرەی یاسا بەرکارەکان پیادە دەکەن.

چواردەیەم: لیژنەی لێکۆڵینەوە: لیژنەیەکی پیشەییە لە وەزارەت، کە لێکۆڵینەوە لەو کێشە و پرسانەی لە ئەنجامی هەڵەی پزیشکی و تەندروستیی دروست دەبن، ئەنجام دەدات.

ماددەی (٢) :

ئامانج لەم یاسایە ئەمانەی خوارەوەیە:-

یەکەم: پاراستنی تەندروستیی گشتی لە ڕێگەی پاراستنی مافەکانی نەخۆش و دیاریکردنی ئەرکەکانی.

دووەم: پاراستنی مافە بنەڕەتییەکانی هاووڵاتیانی هەرێم لە سوود وەرگرتنیان لە باشترین خزمەتگوزارییە تەندروستییەکان.

سێیەم: پاراستنی شکۆمەندی و سەلامەتی و نهێنیەکانی نەخۆش و بەرزکردنەوەی ئاستی سوودمەندی خزمەتگوزاریە تەندروستییەکان لە دامەزراوە تەندروستییەکان.

چوارەم: بەرزکردنەوەی ئاستی وشیاریی نەخۆش دەربارەی ماف و ئەرکەکانی لە دامەزراوە تەندروستییەکان .

پێنجەم: کەمکردنەوەی ڕێژەی مردن و پەککەوتەیی و زیانە تەندروستییەکان.

شەشەم: پتەوکردنی متمانەی نێوان نەخۆش و هێزکاری تەندروستیی لە دامەزراوە تەندروستییەکان.

بەشی دووەم
مافەکانی نەخۆش

ماددەی (٣):

نەخۆش لەهەر دامەزراوەیەکی تەندروستیی، وێڕای سەرجەم ئەو مافانەی کە لە یاسا بەرکارەکانی هەرێمدا هاتوون، ئەم مافانەی خوارەوەی دەبێت:-

یەکەم: مامەڵەکردن بە یەك پێوەر و بەبێ جیاکاریی لەگەڵ سەرجەم نەخۆشەکاندا، بەشێوەیەکی یەکسان و دادپەروەرانە، بێ ڕەچاوکردنی هەر جیاکارییەکی کۆمەڵایەتی، ڕەگەزیی، نەتەوەیی، سیاسی، ئایینی، ڕەگەزنامەی نەخۆش یان هەر هۆکارێکی تر، لەگەڵ بەهەند وەرگرتنی دۆخی بەپەلە و دۆخی خاوەن پێداویستی تایبەت.

دووەم: دابینکردنی ئامێر و تاقیگەی پشکنین و چارەسەرە بەردەستەکان، بەشێوەیەك کە گونجاو بێت لەگەڵ پێوەرە زانستییە پزیشکییەکان.

سێیەم: دابینکردنی پێشوازیی و پشکنین و شوێنی مانەوە، بەشێوەیەك کە شکۆ و کەسێتی پارێزراو بێت.

چوارەم: پارێزگاریکردن لە تایبەتمەندییەکانی باری تەندروستیی یان کەسیی، تەنها لەو حاڵەتانەدا نەبێت کە بە یاسا دیاریکراوە، یان لەلای دادگاوە داوا دەکرێت، یان دەبێتە هۆی مەترسی بۆ تەندروستیی گشتی.

پێنجەم:

١ـ دەسکەوتنی زانیاریی تەواو لە پزیشکی چارەسەرکار و دامەزراوەی تەندروستیی، لەبارەی تەواوی تێچووی دارایی پشکنین و چارەسەریی، زانینی پلانی چارەسەریی و جێگرەوەکان و ئەگەرەکانی ئاڵۆزکان بەزمانێکی ڕوون و ئاشکرا، لەگەڵ ڕەچاوکردنی دۆخی نەخۆشی مەترسیدار و باری لەناکاو و بەپەلە.

٢ـ بینینی دۆسییە پزیشکییەکەی و دەستکەوتنی وێنەیەك لە دۆسییەکەی لەسەر داوای خۆی، و وەرگرتنی ڕاپۆرتی پزیشکی سەبارەت بە دۆخی تەندروستیی نەخۆش لەکاتی پێویستدا و بێ هیچ بەرامبەرێك.

شەشەم: ڕەتکردنەوەی هەر خزمەتگوزارییەکی پزیشکی یان چارەسەرێکی دیاریکراو، لەسەر بەرپرسیارێتی کەسیی خۆی، دوای ئەوەی ئاکامەکانی بە نەخۆش ڕادەگەیێندرێت، بە مەرجێك ڕەتکردنەوەی چارەسەریی یان ڕاگرتنی نەبێتە هۆی مردنی نەخۆش یان زیانگەیاندن بە تەندروستیی گشتی، و نەخۆش تەمەنی (١٨) هەژدە ساڵی تەواو کردبێت و توانای هەبێت گوزارشت لە ویستی خۆی بکات.

حەوتەم: وەرگرتنی بڕیار و ڕەزامەندی نووسراوی پێشوەختە یان ڕەزامەندی هاوەڵی نەخۆش بۆ ئەنجامدانی هەر نەشتەرگەرییەك یان سڕکردنێك (بەنج) جگە لە باری لەناکاو و ڕووداوەکان.

هەشتەم: لەباری لەناکاو یان لەپێناو ڕزگارکردنی ژیاندا، پزیشك دەبێت بڕیاری جۆری چارەسەریی ئەم نەخۆشانەی خوارەوە بەبێ گەڕانەوە بۆ هاوەڵەکەی، بدات:-

١- بێهۆش.

٢- بیرکۆڵ.

٣- بێکەس.

٤- کاتێك نەخۆش هەوڵی زیانگەیاندن بە ژیانی خۆی یان کەسێکی تر بدات.

٥- نەخۆشی دەروونی، ئەوانەی کە توانای بڕیاردانیان لەو کاتەدا نییە.

نۆیەم: نەخۆش لە میدیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان نیشان نادرێت تەنها بە ڕەزامەندی خۆی یان هاوەڵەکەی نەبێت.

دەیەم: بەشداربوون یان نەبوون لە هەر جۆرە لێکۆڵینەوەیەکی پزیشکی و توێژینەوەیەکی زانستی، و نەخۆش لەهەر کاتێکدا بیەوێت دەتوانێت بکشێتەوە.

یازدەیەم: ڕاوێژکردن بە پزیشك یان دامەزراوەیەکی تەندروستیی دیکە سەبارەت بە نەخۆشییەکەی، و لەم بارەدا پێویستە پزیشك یان دامەزراوەی تەندروستیی یەکەم، بە بێ بەرامبەر ڕاپۆرتی پزیشکی تەواو سەبارەت بە نەخۆشی و بەدواداچوونەکانی وەك بەرچاوڕوونیەك بۆ پزیشکی دووەم، بداتە نەخۆش.

دوازدەیەم: بەتەنهایی پشکنین و چارەسەریی بۆ بکرێت و کاتی پێویستی بۆ تەرخان بکرێت، ئەمەش ڕێگرنییە لەوەی نەخۆش کەسێکی تری بەڕەزامەندی خۆی لەگەڵدابێت.

سێزدەیەم: دەستەبەرکردنی خزمەتگوزارییە تەندروستییەکان لە دامەزراوە تەندروستییەکانی کەرتی گشتی بەبێ بەرامبەر.

چواردەیەم: ڕەچاوکردنی باری دەروونی نەخۆش.

پازدەیەم: نابێت ڕوودانی کێشە یان بەریەککەوتن لەنێوان نەخۆش یان هاوەڵەکەی لەلایەك، و هێزکاری تەندروستیی یان بەڕێوەبەرایەتی دامەزراوەی تەندروستیی لەلایەکی تر، هیچ کاریگەرییەك لەسەر پرۆسەی چارەسەرکردنی نەخۆشەکە دابنێت.

شازدەیەم: دابینکردنی خواردنی پێویست و گونجاو لەگەڵ دۆخی تەندروستیی نەخۆش.

ماددەی (٤):

یەکەم: نەخۆش یان شوێنگرەوە یاساییەکەی لەکاتی پەککەوتەیی، و میراتگر لەکاتی مردنیدا، دەتوانێت:

١ـ داوای زانینی هۆکاری پەککەوتەیی یان مردنەکە بکات، و دامەزراوەی تەندروستیی پابەند دەبێت بە خستنەڕووی ڕاستییەکان و پێدانی بەڵگەنامە تەندروستیی و پزیشکییەکان.

٢ـ لەکاتی بوونی گوماندا سکاڵایەك بۆ وەزارەتی تەندروستیی بەرز بکاتەوە و پێویستە لەماوەی (٧) حەوت ڕۆژدا ئاڕاستەی لیژنەی لێکۆڵینەوە بکرێت.

دووەم:

١ـ لیژنەی لێکۆڵینەوە لە ماوەیەك کە لە (٧) حەوت ڕۆژ تێپەڕ نەکات دەست بە لێکۆڵینەوە دەکات، و لە ماوەیەك کە لە (٣٠) سی ڕۆژ تێپەڕ نەکات، لێکۆڵینەوەی زانستی و پیشەیی سەبارەت بە سکاڵاکە تەواودەکات.

٢ـ لیژنە لێکۆڵینەوە و ڕاسپاردەکانی دەخاتە بەردەم وەزیر بۆ وەرگرتنی ڕێوشوێنی یاسایی و کارگێڕی بەرامبەر دامەزراوەی تەندروستیی یان هێزکاری تەندروستیی لە ماوەیەك کە لە (٧) حەوت ڕۆژ تێپەڕنەکات.

٣ـ زیانلێکەوتوو دەتوانێت داوای وەرگرتنی وێنەیەکی ڕاپۆرتی کۆتایی لیژنەی لێکۆڵینەوە بکات.

سێیەم: بەمەبەستی وەرگرتنی قەرەبوو، زیانلێکەوتوو دەتوانێت لەبەردەم دادگای تایبەتمەند داوای یاسایی پێشکەش بکات، دادگا دەتوانێت پشت بە ڕاپۆرتی پەسەندکراوی لیژنەی لێکۆڵینەوە ببەستێت بۆ یەکلاکردنەوەی داواکە.

ماددەی (٥):

وێڕای ئەو مافانەی کەلەم یاسایە و یاسا بەرکارەکاندا هاتوون، هەر منداڵێکی نەخۆش مافی هەیە:-

یەکەم: ئامێر و کەرەستە و پێداویستی پزیشکی بەردەست و تایبەتی، لەناو دامەزراوەی تەندروستیی، بۆ دابینبکرێت.

دووەم: پارێزگاری لێبکرێت لەسەرجەم جۆرەکانی ئازاردان لەکاتی پشکنین یان چارەسەریی لەناو دامەزراوەی تەندروستییدا.

سێیەم: هاوەڵێکی هەبێت لەکاتی مانەوەی لە دامەزراوەی تەندروستیی جگە لە هەردوو بەشی چاودێری چڕ و بەشی منداڵە ناکامەکان.

چوارەم: سەرجەم پێکوتە پێویستەکانی لە قۆناغە جیاوازەکانی تەمەن، لە کەرتی گشتی بەبێ بەرامبەر، بۆ دابینبکرێت.

ماددەی (٦):

وێڕای ئەو مافانەی کەلەم یاسایە و یاسا بەرکارەکاندا هاتوون، ئافرەتی دووگیان مافی هەیە:-

یەکەم: دابینکردنی ناوەندی تایبەتمەند بە چاودێری و ڕێنوێنی و ڕاوێژ و چارەسەریی بۆ خۆی و بۆ کۆرپەکەی، لەسەرجەم قۆناغەکانی دووگیانی و لەکاتی لەدایکبوون و دوای لەدایکبوون لە کەرتی گشتی.

دووەم: دابینکردنی گشت پێکوتە پێویستەکان لە قۆناغەکانی دووگیانی یان لەدوای لەدایکبوون، بەبێ بەرامبەر.

ماددەی (٧):

یەکەم: ئافرەتی دووگیانی تووشبوو بە نەخۆشیەکی ترسناك، کە نەخۆشییەکە مەترسی ڕاستەقینە و مسۆگەربێت لەسەر ژیانی، دوای وەرگرتنی ڕەزامەندی نەخۆش و هاوسەرەکەی و بریاری لیژنەیەکی پسپۆڕی تایبەتمەند کە لە (٥) پێنج پزیشك کەمتر نەبێت، پشتبەست بە ئەنجامی پشکنینەکانی یەکێك لە دامەزراوە تەندروستییەکانی کەرتی گشتی، کە بیسەلمێنێت بەردەوامی دووگیانییەکەی یان لەدایکبوون دەبێتە هۆی مەترسی لەسەر گیانی خودی ئافرەتە دووگیانەکە، دەکرێت کۆرپەکەی لەبار ببرێت.

دووەم: جگە لە حاڵەتەکانی (لەباربردنی پزیشکی) کە لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیە دەقنووسکراوە، لەباربردن بە هەموو شێوەیەك قەدەغەیە و بەپێی یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموارکراو مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت.

بەشی سێیەم
ئەرکەکانی نەخۆش

ماددەی (٨):

یەکەم: نەخۆش وێڕای ئەو ئەرکانەی لە یاسا بەرکارەکانی هەرێمدا هاتوون، بەم ئەرکانەی خوارەوە پابەند دەبێت:

١ـ پابەندبوون بە یاسا و ڕێنمایی و ڕێکارە ناوخۆییەکانی دامەزراوە تەندروستییەکان.

٢- ڕێزگرتن لە هێزکاری تەندروستیی و دامەزراوە تەندروستییەکان، پاراستنی ئارامی و دوورکەوتنەوە لە هەڵسوکەوتی نەشیاوی ئەوتۆ کە کاریگەری هەبێت لەسەر ڕەوشی نەخۆشەکانی تر و دامەزراوەکە و هێزکاری تەندروستیی.

٣- بەدەر لە حاڵەتی لە ناکاو و مەترسیدار، جێبەجێکردنی پابەندییە داراییە ڕەزامەندی لەسەر دراوەکان، لە چوارچێوەی ڕێنماییەکان، پێش وەرگرتنی خزمەتگوزاریی تەندروستیی دەبێت، بەڵام لە حاڵەتی پاشگەزبوونەوەی نەخۆش لە وەرگرتنی خزمەتگوزارییە تەندروستییەکان تەواوی پارەکەی بۆ دەگەڕێندرێتەوە.

٤- بەپێی توانا و زانیاریی بەردەست، نەخۆش پابەندی پێدانی زانیاریی دەبێت بە پزیشکی چارەسەرکار و دامەزراوەی تەندروستیی، بەپێی فۆڕمێکی زانیاری تایبەت کە بۆ ئەم مەبەستە دروست دەکرێت، سەبارەت بە نەخۆشیەکە، کێشە تەندروستییەکانی، هەنگاوەکانی پێشتری چارەسەریی و وەرگرتنی دەرمان، هەستیاریی بەرامبەر وەرگرتنی جۆرێکی دیاریکراوی دەرمان و هەر زانیاریەکی تری پێویست کە لە فۆڕمی زانیاریدا هاتبێت.

٥ـ ئەنجام نەدانی هەر کارێك کە ببێتە مایەی هەڕەشە بۆ تەندروستیی گشتی.
٦ـ پاراستنی کەلوپەل و ئامێرەکانی دامەزراوە تەندروستییەکان.
٧ـ پابەندبوون بە بڕیاری دامەزراوەی تەندروستیی لە گواستنەوەی نەخۆشەکە بۆ دامەزراوەیەکی دیکە، بەگوێرەی ئەو پێویستییەی کە پزیشکی چارەسەرکار بڕیاری لەبارەوە دەدات.
٨ـ ڕێزگرتن لە لیستی نۆرەی نەخۆش و پابەندبوون بە شێوازی چاوەڕوانکردن بۆ ئەنجامدانی هەر خزمەتگوزاریەك لە دامەزراوە تەندروستییەکان جگە لە باری لەناکاو.
٩ـ هەڵنەگرتنی چەك و هەر ئامرازێکی بریندارکەر و مەترسیدار لەناو دامەزراوە تەندروستییەکان و کلینیکی پزیشکاندا.
١٠ـ دوورکەوتنەوە لە تۆمارکردنی ڤیدیو و فۆتۆ لەناو دامەزراوە تەندروستییەکان.

دووەم: سەرجەم ئەو ئەرکانەی کە لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا دەقنووسکراوە، هاوەڵی نەخۆش پابەند دەکات.

بەشی چوارەم
حوکمە گشتییەکان

ماددەی (٩):

یەکەم: پێکهاتە و ئەرکەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوە بە پەیڕەوێك ڕێکدەخرێت کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەردەچێت.

دووەم: لێکۆڵینەوەکانی لیژنە بە ئامادەبوونی نوێنەری داواکاری گشتی و سەندیکا، کۆمەڵە پەیوەندارەکان لەکاتی پێویستدا، ئەنجام دەدرێت.

سێیەم: لیژنە دەتوانێت بۆ خێرا یەکلاکردنەوەی دەرئەنجامی لێکۆڵینەوە، لیژنەی لاوەکی دروست بکات لەژێر چاودێری خۆیدا، بە مەرجێك ماوەی لێکۆڵینەوە لە (٣٠) سی ڕۆژ تێپەڕنەکات.

ماددەی (١٠)

لەکاتی پێشێلکردنی ئەو مافانەی لەم یاسایەدا هاتوون، نەخۆش یان شوێنگرە یاساییەکەی مافی داواکردنی جێبەجێکردنی حوکمی ماددەی (٤)ی ئەم یاسایەی هەیە.

بەشی پێنجەم
حوکمە کۆتاییەکان

ماددەی (١١)

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەت و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی (١٢)

وەزیر بۆی هەیە ڕێنمایی بۆ ئاسان جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

ماددەی (١٣)

کار بەهیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێکی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکرێت.

ماددەی (١٤)

ئـەم یاسـایە لـە ڕێکـەوتی بڵاوکردنـەوەی لـە ڕۆژنامـەی فـەرمی (وەقـایعی کوردسـتان)دا جێبـەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دەرچواندن

لە سۆنگەی ڕێزگرتن لە بنەماکانی مافی مرۆڤ، بۆ پاراستنی مافی نەخۆش و دیاریکردنی ئەرکەکانی، لـەپێناو فەراهـەمکردنی پێویسـتییە تەندروسـتییەکانی جەسـتە و عـەقل و دەروونـی تـاك و کـۆی دانیشـتوانی هـەرێمی کوردسـتان، کـاراکردنی ڕۆڵـی حکومـەت و دامـەزراوە تەندروسـتییەکان لـە چـاودێریکردن و گەشـە پێـدانی گیـانی بـەرپرسـیارێتی، بـە شـێوەیەك لەگـەڵ ڕەوتـی سـەردەم و پێشکەوتنی زانستی پزیشکی هاوچەرخدا بگونجێت، ئەم یاسایە دەرچوێندرا.

نێچیرڤـان بـارزانـی
سـەرۆکی هـەرێمی کوردسـتـان

هــەولـێـر
١٤/ ١٠ /٢٠٢٠